

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU (EL MARESME, BARCELONA)

RAMON COLL MONTEAGUDO
Museu Romà de Premià de Mar¹
JORDI BAGÀ PASCUAL
Museu Romà de Premià de Mar²

Article lliurat el 16 d'abril de 2018. Acceptat el 10 de maig de 2019

RESUM

Presentem en aquest treball un estat de la qüestió sobre l'estudi de la prehistòria a la vall de Sant Mateu. El període prehistòric, essencialment prehistòria recent degut a la manca de jaciments paleolítics, s'ha vist sovint deixat de banda pels professionals de l'arqueologia en benefici d'èpoques més recents, com són la ibèrica i la romana, amb unes restes arqueològiques molt més evidents i sovint espectaculars.

PARAULES CLAU

Maresme, vall de Sant Mateu, prehistòria recent.

1. E-mail: collmr@premiademar.cat
2. E-mail: jordibaga@hotmail.es

New data for the study of prehistory in the valley of Sant Mateu (El Maresme, Barcelona)

ABSTRACT

This paper presents the current state of the art for the study of prehistory in the valley of Sant Mateu. The prehistoric period, essentially recent prehistory due to the lack of Palaeolithic sites, has often been neglected by archaeology professionals, focusing on more recent periods such as the Iberian and Roman with more obvious and often spectacular archaeological remains.

KEYWORDS

Maresme, Sant Mateu valley, recent prehistory.

HISTÒRIA DE LA INVESTIGACIÓ

La vall de Sant Mateu es troba en la part meridional de la comarca del Maresme, entre 15 i 20 km aproximadament al nord de Barcelona. La comarca presenta una gran densitat en jaciments arqueològics fruit d'un intens poblament antic (fig. 1).

Resulta sobradament conegut que l'interès més o menys generalitzat per l'estudi de la prehistòria no arrenca a casa nostra fins a mitjan segle XIX amb moltes restes prehistòriques ben visibles, cas dels dòlmens o dels menhirs, atribuïts aleshores a pobles històrics com els celtes. No és estrany, doncs, que els primers treballs referents a les èpoques més pretèrites de la comarca del Maresme, com són el de l'anònim autor del *Mataró a trozos...* (Anònim, 1860), o el del Pare Josep Rius (Rius, 1866), no fessin cap esment de la prehistòria d'aquesta comarca com a tal.

Com ja és sabut, l'excursionisme científic, que es desenvoluparà a casa nostra a partir del darrer quart del segle XIX, durà a terme una lloable difusió del patrimoni arqueològic conegut aleshores (Roma, 1996: 67-77). Així, no resulten inhabituals als butlletins dels centres els relats d'excursions on es visiten monuments megalítics que testimonien un passat ben remot (p. e., Osona, 1883: 188-196). I no es limitaren a les excursions, perquè en el cas del Maresme fou el Centre Excursionista de Catalunya qui excavà per primera vegada un dels seus

monuments prehistòrics emblemàtics, el dolmen de la Roca d'en Toni de Vilassar de Dalt (Castells i Vilardell, 1983: p. 49).

Deixant de banda precedents il·lustres, com el de Josep Maria Pellicer, en què ja se citen algunes de les restes prehistòriques maresmenques (Pellicer, 1887), no es fins ben entrat el segle xx que comencem a tenir un coneixement més científic dels períodes preibèrics, a través de síntesis degudes a prehistoriadors professionals com Josep de Calassanç Serra Ràfols (Serra Ràfols, 1928: 181-182; Serra Ràfols, 1930, p. 25 i *sq*; Serra Ràfols, 1944: 78-81), o a estudiosos locals com Marià Ribas i Bertran (Ribas, 1934: 9-22; Ribas, 1952: 11-28; Ribas, 1964: 17-35; Ribas, 1994).

En les dècades de 1940-1960 es publiquen algunes notícies puntuals, com la de la troballa per Joan Maluquer de la necròpoli del bronze inicial de Mar i Muntanya d'Alella (Maluquer, 1947-1948: 269-272) (fig. 1, núm. 1). També s'editen algunes breus síntesis arqueològiques en la primera meitat de la dècada de 1950 o poc abans, fruit de tot un seguit de troballes prehistòriques i d'altres èpoques que anaven fent aleshores els grups locals que es dedicaven a la recerca arqueològica (p. e., Almagro; Serra i Colominas, 1945; Balil i Ripoll, 1952: 180-181; Balil, 1953*a*: 169-174; Balil, 1953*b*: 58-59; Serra Ràfols, 1954: 23-33, o Estrada i Villaronga, 1967: 135-194). Existeixen també notícies sobre jaciments prehistòrics del Maresme, o de les seves proximitats, en publicacions com ara *Informació Arqueològica*, editada entre els anys 1970 i 1985 per l'Institut de Prehistòria i Arqueologia de la Diputació de Barcelona.

Però s'ha de dir que el coneixement sobre el tema era aleshores molt escàs, i que han estat sobretot els estudiosos locals els que han anat donant a conèixer les troballes prehistòriques, en el marc de les anomenades comissaries locals d'excavacions arqueològiques bastides després de la Guerra Civil (1936-1939). L'organització de les comissaries, hereves del Servei d'Excavacions Arqueològiques ideat per Bosch Gimpera durant la Mancomunitat de Catalunya, tingué membres especialment actius: a Mataró amb el ja esmentat Marià Ribas Bertran i un bon estol de col·laboradors; al Masnou amb Lluís Galera Isern i col·laboradors; a Vilassar de Dalt amb Jaume Ventura Campins, Pau Ubach Font i col·laboradors; a Arenys de Mar, amb Josep Maria Pons Guri, i a Vilassar de Mar amb Lluís Guardiola Prim (Bonamusa, 2003: 125-139).

Alguns d'aquests autors foren força prolífics a l'hora d'escriure, tot i que acostumaven a fer-ho essencialment sobre l'arqueologia clàssica. És el cas de Marià Ribas, del que a més dels seus treballs de síntesi ja esmentats coneixem

alguns articles que tracten específicament de jaciments prehistòrics, com per exemple el dedicat a la necròpoli dels Sepulcres de Fossa del Ravalet de Vilassar de Dalt (Ribas, 1926a); els vasos hallstàtics d'Argentona (Ribas, 1926b); el referit a la Cova de les Guilles de Sant Andreu de Llavaneres (Ribas, 1948: 9-10) o el que estudia la ceràmica de la primera edat del ferro apareguda a l'*oppidum* ibèric de Burriac (Ribas, 1949: 91-92). Ribas fou l'autor de part de les troballes casuals de la zona de Premià de Mar i de Premià de Dalt, com per exemple algunes de les del Turó del Mal Temps (fig. 1, núm. 25) o d'algunes destrals de pedra, com la del cementiri (fig. 1, núm. 20), que durant molt de temps foren les úniques evidències prehistòriques de la zona.

Les publicacions de la resta d'autors comarcals han estat més disperses i espaiades en el temps. És el cas del masnoví Lluís Galera, que va fer alguns intents de síntesi sobre les troballes prehistòriques de la seva zona d'actuació —essencialment Alella, el Masnou i Teià—, que sovint inclouen també les d'època ibèrica i romana (Galera, 1949: 118-121; Galera i Artés, 1959: 15-23; Galera, 1960: 29-30), tot i que de tant en tant publicava sobre algun jaciment prehistòric específic, com la necròpoli de Can Cues d'Alella (Galera, 1956: 73-75) (fig. 1, núm. 2), aquí seguit d'un estudi dels materials fet per J. de C. Serra Ràfols (Serra Ràfols 1956: 77-79). En el cas de Lluís Galera no han faltat articles dedicats a l'arqueologia prehistòrica local, publicats sovint en revistes d'escassa difusió i per tant difícils de rastrejar, com són els del *Butlletí Parroquial* de Teià (Galera, 1967: s.p.), o d'altres (Galera, 1983: 5; Galera, 1984: 6), que no deixen de ser en molts casos una font valuosa d'informació malgrat algunes especulacions que contenen, i que en molts de casos descriuen troballes aïllades, sovint sense contextualitzar.

El cas del Grup Arqueològic de Vilassar de Dalt ens és molt millor conegut mercès a la publicació de les memòries de Pau Ubach, un dels seus membres més actius des dels inicis, on es descriuen moltes de les actuacions dutes a terme des de la Comissaria, ja abans de la Guerra Civil fins a pràcticament la creació del Servei d'Arqueologia de la Generalitat, l'any 1981 (Ubach, 1994). Perquè el responsable del grup durant molts anys, Jaume Ventura Campins, fou sempre més home d'acció que de lletra, tal i com ens el descriu la biografia que li va dedicar el seu amic, el promotor cultural de Dosrius Esteve Albert (Albert, 1986). Jaume Ventura va publicar ben poca cosa al llarg de la seva trajectòria: una comunicació a la vuitena reunió de les comissaries d'excavacions arqueològiques (Ventura, 1956: 81-83), i una breu notícia sobre l'àrea de Vilassar de Dalt al *Noticari*

Arqueológico Hispánico (Ventura, 1962: 265). Ventura i els seus col·laboradors foren els excavadors de la Barraca del Dimoni de Premià de Dalt (fig. 1, núm. 18) i del Dimoni Xic, molt proper (fig. 1, núm. 22), si bé mai no van arribar a publicar res sobre això.

Les restes arqueològiques de la zona d'Arenys i rodalies van tenir Josep M. Pons Guri com a investigador. Ell publicà un resum de les troballes arenyenques (Pons Guri, 1938: 42-51; 64-75). Pel que fa a les etapes prehistòriques, hi recull essencialment troballes soltes de destrals i sílexs (Pons Guri, 1938: 42-43). En alguna altra publicació, més endavant, testimonia algunes restes preibèriques dels pobles veïns, cas d'uns fons de cabana de la primera edat del ferro trobat a Pineda de Mar (Pons Guri, 1943: 254-255). Posteriorment deixà l'arqueologia i es dedicà a l'arxivística.

A partir de finals de la dècada de 1960, i sobretot en les dues següents, una nova fornada d'arqueòlegs, alguns ja sorgits de la Universitat, s'afegeix als grups existents, en crea de nous o ajuda a remodelar els antics, cas de la Secció Arqueològica del Museu de Mataró. Pel que fa a la prehistòria, aquest grup comença a explorar noves àrees, amb el resultat de la troballa de jaciments com els de la zona del Montalt (Lleonart, 1971: 153-157; Lleonart, 1986: 7-12, Lleonart i Bassols, 1991: 7-20; Bassols *et al.*, 1998: 3-70), entre els quals destaca el dels Castellàs - Rocs de Sant Magí de Llavaneres, pertanyent al neolític epicardial (Lleonart, 1982-83: 8-23; Lleonart, 1985: 7-12, Bosch i Miró, 1991: 5-17; Bassols i Lleonart, 1991: 102-104). També han estat explorats altres jaciments, com un possible dolmen a Arenys de Munt (Lleonart, 1987, p.13-15), un possible menhir a Dosrius (Daví, 2004: 23-28), o una sitja de principis de l'edat del bronze a Cabrils (Bassols; Daví; Farell, 1998: 7-24; Bassols; Daví; Farell, 2002: 285-291), i s'han estudiat troballes antigues com la destral de la Murtrera de Teià (fig. 1, núm. 49) (Lleonart *et al.*, 2009: 233-243). Les manifestacions artístiques prehistòriques, com ara les pedres gravades o inscultures, tampoc no han estat negligides (Bassols, 1992: 6-9; Bassols, i Lleonart 1993: 17-27; Lleonart *et al.*, 2005: 25-49).

La consolidació d'aquest grup de recerca de la prehistòria comarcal ha propiciat que també s'hagin pogut fer síntesis sobre alguns períodes de la prehistòria maresmenca, com ara el neolític mitjà (Lleonart, 1977: 26-31), l'etapa calcolítica (Lleonart, 1976: 7-13), o fins i tot períodes de més abast cronològic (Bassols, 1996: 3-6; Bassols, 2003: 25-29), incloent-hi manifestacions com ara el megalitisme (Lleonart, 1995: 28-40; Daví, 2003: 31-38). S'ha sintetitzat

l'etapa prehistòrica de jaciments importants en èpoques posteriors, com ara Burriac (Bassols, 1998: 11-16), o també de zones més àmplies, com són els municipis de Dosrius (Bassols, 2000a: 4-13; Bassols, 2004: 11-22) i de Mataró (Secció Arqueològica del Museu de Mataró, 1977: 7-11 pel que fa a les etapes preibèriques). No han estat tampoc oblidats els aspectes divulgatius, adreçats a un públic general (p. e., Leonart, 1988a: 175-177; Leonart, 1988b: 195-197), i també escolar (Roca *et al.*, 1980).

En el moment d'escriure aquestes línies, l'equip de prehistòria de l'actual Centre d'Estudis d'Arqueologia i Història de Mataró acaba d'editar la monografia que culmina un projecte d'anys de recerca de la prehistòria comarcal, projecte del qual ja es va fer prèviament un avançament del que volia ser (Leonart *et al.*, 2002: 199-206), que ara veu la llum i que suposa un important pas endavant en la sistematització de les etapes preibèriques de la zona (Bassols *et al.*, 2018).

Pel que fa a la rica zona prehistòrica de Vilassar de Dalt, s'ha de dir que amb els anys han estat publicades algunes dades més que cal afegir a allò conegut amb anterioritat. Deixant de banda alguna troballa aïllada, com la dels materials preibèrics de Ca n'Alsina (Coll, 2003: 287-295), la major part de la informació ha estat obtinguda sobretot en la ja coneguda zona de Can Boquet a partir de la dècada de 1970. Es tracta essencialment de noves troballes, donades a conèixer tant per algun investigador pel que fa als Rocs d'en Sardinyà (Baldellou, 1972: 41-52) com per la mateixa Secció Arqueològica del Museu de Vilassar de Dalt, referides en aquest cas a l'anomenada Cova d'en Joan (SAMVD, 1978: 81-82; Bassols, 2000b: 46-47), i a algun altre abric de la zona (MVD, 1979: 279). També s'hi ha fet referència en alguns treballs de síntesi de temàtica local (Cuyàs, 1976: 63-66). En qualsevol cas, amb els anys no han deixat de recordar-se les actuacions del Grup Arqueològic de Vilassar de Dalt, entre les quals destaquen les dedicades al període prehistòric (A.D., 2007). El mateix Pau Ubach, de qui hem parlat més amunt, hi ha fet referència fins i tot en publicacions recents (Ubach, 2015). Mercès a la col·laboració de diverses institucions, ha pogut ser publicada una edició facsímil d'una de les primeres memòries arqueològiques del país, la dels treballs de Joaquim Folch i Torres al jaciment del neolític mitjà de la Bòbila del Ravalet de Vilassar de Dalt (1914), l'original de la qual es troba dipositada al Museu de l'Estampació de Premià de Mar. L'edició s'acompanya de diversos estudis complementaris entorn de la troballa del document, del jaciment mateix i del període històric a què pertany (Ortega, 2015 [coord.]).

El Maresme Nord no presenta gaires novetats pel que fa a l'estudi de la seva prehistòria, atesa la manca de recerca sistemàtica en aquest camp. Deixant de banda els mapes del patrimoni que es van fent, pel que fa a l'arqueologia estricta tan sols s'ha publicat alguna carta arqueològica, com la que aplega els municipis d'Arenys de Mar, Arenys de Munt, Caldes d'Estrac i Sant Iscle de Vallalta (Artigas *et al.*, 1997: 15-27, pel que fa als jaciments prehistòrics). Com a novetat, cal esmentar la troballa de diversos sílexs en superfície al Mas Jordà de Santa Susanna, essencialment rascadores, alguna ascla, percussors i allisadors. No es tracta de cap assentament *sensu stricto*, sinó tan sols d'uns materials que testimonien un poblament preibèric del qual ho desconeixem pràcticament tot, en una zona on no hi havia cap evidència d'aquesta antiguitat (Coll, 2017b: 17-18, fig. 4).

Cal dir també que a partir de 1981, amb la creació del Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, s'han fet algunes publicacions de síntesi que recullen alguns dels jaciments prehistòrics ja coneguts a la comarca, cas del catàleg de l'exposició *L'Arqueologia a Catalunya, avui* (Gurt i Martín, 1983: 33-86, pel que fa a les etapes prehistòriques des del neolític), o fins algun estudi concret, com el dedicat al dolmen de la Roca d'en Toni de Vilassar de Dalt (Castells i Vilardell, 1983: 47-52). Per descomptat, també els congressos i taules rodones de l'època fan referència a alguns dels jaciments prehistòrics més destacats de la comarca. És el cas de la Taula Rodona de Montserrat dedicada al neolític a Catalunya (A.D., 1981). Igualment alguns d'aquests jaciments s'han recollit en síntesis, sovint temàtiques, com ara la dedicada als hipogeus (Pedro, 2003; Petit; Pedro, 2005: 210 i 222), als botons amb perforació en V (Uscatescu, 1992, esp. p. 20 i 146), al període del bronze final - I edat del ferro (Petit, 1992-1993: 255-272), al megalitisme (Colom, 2014), o fins en històries generals de Catalunya (p. e., Tarradell, 1962: 116-117; Rauret, 1978: 85).

La realització de la Carta Arqueològica del Maresme per part del Servei d'Arqueologia i Paleontologia de la Generalitat de Catalunya a partir de 1986 ha ajudat a situar moltes de les troballes prehistòriques disperses de la comarca, a més de facilitar-ne la gestió administrativa (Burjachs *et al.*, 1987).

En comparació amb períodes històrics posteriors, com l'ibèric i el romà, en què les novetats no deixen de ser rellevants i habituals —només cal recordar, a títol d'exemples, el descobriment de les termes de Ca l'Arnau de Cabrera de Mar, o la troballa de l'espectacular edifici octogonal romà de Can Ferrerons de Premià de Mar—, l'estudi de la prehistòria del Maresme sembla una mica

estancada. Serveixi com a mostra la publicació del primer volum de la revista *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, que recull les intervencions arqueològiques dels darrers anys setanta i inicis dels vuitanta: no hi consta ni un sol jaciment prehistòric maresmenc. Per descomptat, en les èpoques ibèrica i romana la cosa canvia força (A.D., 1982). Amb la tesi doctoral de Maria dels Àngels Petit (1986) succeeix quelcom similar: si bé amb els anys s'ha arribat a trobar desfasada pel que fa al Vallès, atesos els nombrosos i destacats descobriments prehistòrics d'aquesta comarca, quant al Maresme podem dir que en allò essencial no ha perdut vigència. I és que en els darrers anys poques han estat les novetats de rellevància en la prehistòria de la comarca. Les excepcions les constitueixen el descobriment de l'hipogeu de la Costa de Can Martorell o de la Vinya d'en Tit, de Dosrius (Aliaga *et al.*, 2002: 539-550; Mercadal 2003 [coord.]); el dolmen de Ca l'Arenes I, de Dosrius, restaurat i consolidat (Leonart *et al.*, 2008: 7-14; Daví *et al.*, 2009: 245-252), i el que resta del dolmen de Ca l'Arenes II, també de Dosrius (Bassols, 2000c: 71-76).

A banda de les referenciades, estrictament no podem dir que no s'hagin fet al Maresme noves troballes prehistòriques més o menys recents. En són exemples el jaciment de Can Bardina o Can Pinyar, a Cabrera de Mar, del bronze inicial (Coll, 1993: 290-303), el del Morrell (Mataró), datat en el bronze inicial (CODEX, 1995: 119-123); o l'assentament del neolític antic del carrer d'en Xammar, també de Mataró (Pou i Martí, 2005: 9-23). No han faltat tampoc troballes soltes, que ens aporten dades en indrets ja coneguts, com ara les del Rocar d'en Lladó, de Cabrera de Mar (Coll i Bagà, 2014: 7-27), la zona de Dosrius (Coll, 2017a: 9-18), o l'evidència, per primera vegada, de possibles assentaments de l'edat del bronze a la zona de Burriac, encara per investigar (Coll i Bagà, 2015: 325-348). L'any 2018 ha estat identificat un nou assentament preibèric a Cal Conde (Cabrera de Mar), en procés d'excavació en el moment d'escriure aquestes línies, amb evidències des del neolític fins a l'edat del bronze, i que representa un element de primera categoria a l'hora d'entendre els posteriors assentaments protohistòrics de la zona.

A banda dels nous descobriments també s'han anat fent revisions sobre troballes antigues. És el cas dels vasos cineraris d'Argentona, del període dels camps d'urnes (Pérez, 1982-83: 24-31; Pérez, 2005: 51-64), o del jaciment eneolític de la Barraca del Dimoni de Premià de Dalt (Coll i Morera, 1996: 15-24). També s'han dut a terme síntesis de l'arqueologia d'un territori més o menys extens, que naturalment inclouen les troballes prehistòriques, cas de Vilassar de

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

Mar (Coll i Cazorla, 1992), o fins actualitzacions sobre el coneixement de la realitat arqueològica, com s'ha fet en diverses ocasions per a la zona de Premià de Mar-Premià de Dalt (p. e., Cazorla; Coll; Járrega, 1996: 177-202; Coll 2004). S'ha aprofitat l'estudi de la cova-santuari ibèrica de les Encantades, encara en procés de realització, per fer una revisió de la prehistòria de la muntanya del Montcabrer, en els termes municipals de Cabrils i de Cabrera de Mar, estudiant i situant amb més precisió cronològica unes troballes que en les publicacions antigues es definien com a *neolítiques*, si bé són majoritàriament pertanyents a l'edat del bronze (entre altres Coll *et al.*, 1993: 31; Coll *et al.*, 1994: 37 i 46 i *sq*; Coll i Cazorla, 1998: 276). Fins es va dur a terme una prospecció sistemàtica de territori a la zona del Montcabrer, de la qual se n'ha publicat un resum (Coll *et al.*, 2004: 264-266).

PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU

Sant Mateu és la muntanya més alta de la Serralada Litoral central (499 m). Tot i que és al terme de Premià de Dalt, els seus vessants s'estenen entre rieres sovint de poc recorregut vers les planes de Teià, Alella, el Masnou i Premià de Mar, i també cap a Premià de Dalt. Altres cims destacables de la serra són el Turó de Lledó (496 m), el Turó d'en Baldiri (426 m), el Turó de Pedrells (426 m) i el Turó d'en Cases (381 m). La seva part muntanyosa està inclosa en el Parc de la Serralada Litoral.

La base rocosa la formen essencialment roques de l'era paleozoica, entre les quals destaquen els granitoides tardihercinians. La geomorfologia de la zona la caracteritza el modelatge que sofreixen les masses rocoses fetes de granitoides, que amb l'erosió-meteorització donen lloc a les anomenades boles granítiques que en ocasions formen abrics, usats sovint per l'home prehistòric com a hàbitat i/o com a lloc d'enterrament. L'alteració d'aquests materials provoca l'alliberament del quars mineral, que és més estable, i alhora es formen argiles que migren cap a la plana transportades en suspensió per l'aigua. En aquestes condicions, el granitoide es transforma en una roca alterada que es coneix amb el nom de sauló, de textura sorrenca grollera, molt típic de la comarca. Relacionat amb les transformacions geològiques, i a manca d'estudis detallats, ignorem també quins han estat amb detall els avenços i retrocessos successius de la línia de la costa al llarg dels diferents períodes.

La conca hidrogràfica de la zona està formada exclusivament per rieres de curt recorregut i fort pendent que duen aigua només quan plou, que van en direcció a la mar.

L'actual vegetació boscana està formada essencialment per pi pinyer i pi blanc en les zones de solella, i alzinars i rouredes en les obagues.

Els pobles d'aquesta part de la comarca —Teià, Alella, el Masnou, Premià de Dalt i Premià de Mar— es troben a redós de la serra de Sant Mateu, que proporciona a més un microclima molt característic de la zona en aturar els vents més freds procedents del Montseny.

Es tracta, en definitiva, d'un paisatge amable, amb suaus turons, una relativa abundància d'aigua amb rieres que solquen la vall longitudinalment, bones condicions visuals per al control del territori, bones comunicacions en una plana sense obstacles, bons accessos mar-muntanya a partir de les mateixes rieres i, en general, un clima agradable. Tot plegat, molt atractiu per a l'establiment humà. No resulta estranya, doncs, l'abundància de poblament en totes les èpoques de la història.

Precisament és sobre aquesta àrea, de poc més de 28 km² (fig. 1) que considerem que s'hauria de fer una *mise à jour* pel que fa al tema del seu poblament prehistòric. En ella concorren moltes de les dificultats i característiques esmentades més amunt a nivell comarcal, a les quals cal afegir la inexistència d'una veritable síntesi, i també l'absència de dades essencials per a alguns dels jaciments localitzats en el temps de les comissaries arqueològiques, molts dels quals no han estat publicats científicament. En aquest sentit en tenim un coneixement molt sumari, que ha començat a completar-se i sortir a la llum sobretot a partir de la redacció de la Carta Arqueològica de la comarca (Burjachs *et al.*, 1987).

Pel que fa estrictament a la prehistòria de l'àrea de Sant Mateu existeixen dos breus treballs publicats ja fa molts anys amb afany divulgatiu per Jaume Àlvarez (Àlvarez, 1978: 10-13; Àlvarez, 1980: 21-23). Premià de Dalt i Premià de Mar compten a més amb una monografia arqueològica on s'han recollit totes les troballes preibèriques conegudes fins a l'any 2003 (Coll, 2004: 59-86).

Esparàdicament, s'han anat fent amb els anys algunes revisions de troballes antigues, aportant el màxim d'informació que aquestes ens poden proporcionar en l'actualitat. Serveixen com a exemples la destrala prehistòrica de la Murtrera, de Teià (fig. 1, núm. 49) (Lleonart; Daví; Bassols, 2009: 233-243), la Barraca del Dimoni de Premià de Dalt (fig. 1, núm. 18) (Coll i Morera, 1996: 15-24) o les restes osteològiques de la necròpoli de Mar i Muntanya d'Alella (fig. 1, núm. 1) (Galbany

et al., 2008: 25-36; Garriga *et al.*, 2009: 105-111). En aquest darrer cas també s'ha publicat un treball amb caràcter divulgatiu (Galbany *et al.*, 2009: 39-40).

Però cal admetre que tot això és clarament insuficient. La prehistòria de la vall de Sant Mateu és en l'actualitat, com la d'altres zones de la comarca, una perfecta desconeguda. Hi ha jaciments, i sobretot moltes troballes casuals, fetes fa entre quaranta i seixanta anys, que romanen inèdites a les caixes dels magatzems dels museus, sense pràcticament cap registre dels treballs de camp que els van recuperar. És el cas d'alguns sílexs i destrals d'Alella i de Teià (fig. 3, 73/M-479; 73/M-482; 24/M-157 i 26). També hi ha jaciments dels quals ignorem la situació exacta en l'actualitat, fruit de descripcions vagues de l'estil «cap a ponent de...» i de l'absència de coordenades en la documentació que en fa referència, però que han proporcionat materials datables durant la prehistòria recent. És el cas de Pins d'en Godó de Teià (fig. 1, núm. 52; fig. 4, M 1537 [2]; M 1537 [3]; M 1537 [4]), i d'altres troballes soltes que hem relacionat en la taula de jaciments (vegeu més avall), però que no hem situat al mapa de la fig. 1 per l'absolut desconeixement del lloc de la troballa, ni que sigui aproximat, a causa de la vaguetat de la seva descripció. També cal tenir en compte els materials arqueològics, també fruit de troballes casuals de fa anys, que romanen en mans privades sense que ningú els hagi pogut estudiar. És el cas de la destrall trobada en la dècada de 1950 a la Creu de Santa Madrona d'Alella, a la qual hem pogut tenir accés mercès a l'amabilitat del seu propietari (fig. 1, núm. 5; fig. 2, núm. 1). Aviat les persones que van realitzar aquelles intervencions arqueològiques aniran desapareixent per raons biològiques. I el que és pitjor: allò que no es coneix no es pot gestionar ni, per descomptat, estimar. D'aquesta manera, si a això sumem l'extrema fragilitat d'aquestes primitives evidències de poblament, que una sola palada de màquina retroexcavadora pot fer desaparèixer, cal que ens afanyem a documentar de la manera més exhaustiva possible aquestes restes de la prehistòria i tota la informació que en fa referència.

Fa anys, en un treball d'Imma Bassols sobre la problemàtica de l'estudi de la prehistòria al Maresme, fet amb la intenció de cobrir el buit de la informació sobre aquests períodes, es feien dues assenyades recomanacions diacròniques (Bassols, 1993: 13):

1. Els grups d'estudiosos haurien de recuperar el patrimoni prehistòric que ja es coneix.
2. Caldria iniciar noves recerques. Especialment al nord de la comarca.

Pel que fa estrictament al territori de la vall de Sant Mateu, en el moment d'escriure aquestes ratlles som en aquesta primera fase. Tot i que cal dir que no en el mateix estadi a tot arreu. Així, la zona de Premià de Dalt i Premià de Mar ha estat en general més estudiada que els altres tres municipis de la vall (fig. 1), i se n'ha publicat una síntesi arqueològica no fa gaires anys, com ja s'ha esmentat (Coll, 2004). Síntesi que en alguns aspectes —i la prehistòria n'és un— ha quedat força superada, per la qual cosa necessita d'una actualització.

En els altres tres pobles de la vall —Alella, Teià i el Masnou— no hi ha hagut pràcticament continuïtat en l'estudi de les seves restes arqueològiques des de l'època de les comissaries, fora d'algunes intervencions puntuals i de la redacció dels mapes del patrimoni. Tan sols un dels municipis —el Masnou— té en l'actualitat un museu on es guarden les restes arqueològiques, ja que el de Can Magarola d'Alella es va tancar fa alguns anys, tot i que allà hi roman encara el patrimoni arqueològic que custodiava, bé que en una situació precària que caldria esmenar en un futur més o menys immediat.

Els autors d'aquest treball hem començat a reordenar, classificar i estudiar amb metodologia arqueològica la prehistòria d'aquesta part de la comarca del Maresme, sobre la base dels paràmetres esmentats més amunt. Podem intuir l'existència de moltes més evidències que les conegudes en l'actualitat, que ja s'han començat a materialitzar amb les primeres recerques. La metodologia que seguim és la d'adaptar-nos a les circumstàncies de cada cas, atès que cada cas pot ser diferent. No és el mateix un jaciment amb evidències sòlides, cas de les necròpolis de Can Cues d'Alella (fig. 1, núm. 2; fig. 2, M 493 29 1; M 33 30 16; M 36 30 22; A 012/1220; M 483) o de Mar i Muntanya, del mateix municipi (fig. 1, núm. 1; fig. 2, A 001/1201), que les troballes aïllades de sílex i destrals com els que es reproduïxen en la fig. 3. O un jaciment més o menys conservat que un de ja destruït, cas de Can Teixidor al Masnou (fig. 1, núm. 4; fig. 4, M 3279; M 3255; M 3293). Ens cal, i possiblement ens caldrà, identificar amb exactitud estacions arqueològiques descrites de manera vaga en la bibliografia, com per exemple el fins ara enigmàtic «poblat neolític de Sant Mateu» de Lluís Galera (Galera, 1960) que s'ha pogut localitzar prop de la Pedrera del Tercio de Teià, i que presenta materials tan interessants com són trapezis en sílex, terrissa del neolític antic i del bronze final, i *torchis*, evidenciant tot plegat un més que probable lloc d'habitació (fig. 1, núm. 56; fig. 4, 1, 2, 70/M-1 i 6). En aquest sentit les converses amb els antics col·laboradors de Lluís Galera, membres de la comissaria local del Masnou, enregistrades

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

amb la col·laboració del Museu de Nàutica del Masnou, han començat a donar uns fruits esperançadors.³

Tot i que no se'ns escapen les dificultats, també caldrà entrar en contacte amb persones que en l'àmbit privat conserven troballes prehistòriques, en ocasions des de fa força anys. En algun cas aquest objectiu ja s'ha pogut assolir. En d'altres caldrà vèncer tota una sèrie de reticències i pors, tot fent pedagogia i esforçant-nos per tal que una majoria d'aquests objectes esdevinguin, amb el temps, de propietat pública, és a dir, que siguin dipositats als museus, amb tota la documentació arqueològica que hi fa referència.

Per descomptat, el coneixement que finalment s'acabi obtenint sobre la prehistòria d'aquest sector del Maresme s'haurà de confrontar amb allò que sabem d'àrees més o menys properes, com són el Maresme nord, l'àrea metropolitana (Montgat-Tiana, Badalona, Santa Coloma de Gramenet i fins Barcelona), i també la zona vallesana de l'altra banda de la Serralada Litoral.

Cal dir que abans d'iniciar aquesta recerca la llista coneguda d'estacions prehistòriques de la vall de Sant Mateu era sensiblement menor que l'actual. Els jaciments i troballes constatats *a posteriori*, a partir sobretot de la revisió dels fons del Museu de la Nàutica del Masnou, i també el fet d'haver pogut tenir accés a alguns materials que són a mans de particulars, ha ajudat a completar la nostra llista, en quantitat i qualitat. En fem una succinta relació en una taula tot seguit, presentant les diferents troballes numerades, situades en el mapa de la fig. 1:

Jaciment	Tipologia	Municipi	Cronologia
4. Can Teixidor	Hàbitat, necròpoli?	Alella	bronze final
34. Can Verboom	Deposició secundària	Premià de Dalt	bronze final
39. Carrer de la Mercè	Deposició secundària	Premià de Mar	bronze final
46. Edifici Mar	Deposició secundària	Premià de Mar	bronze final
52. Pins d'en Godó	Fons de cabana (?)	Teià	edat del bronze
1. Mar i Muntanya	Necròpolis	Alella	bronze inicial

3. Volem deixar constància del nostre agraïment al Museu de Nàutica del Masnou per la seva col·laboració en aquesta recerca, en especial a la seva directora, Sra. Cristina Espuga Condal.

RAMON COLL MONTEAGUDO I JORDI BAGÀ PASCUAL

Jaciment	Tipologia	Municipi	Cronologia
50. Bòbila González	Troballa aïllada	Teià	bronze inicial
2. Can Cues	Necròpolis	Alella	calcolític-bronze inicial
18. Barraca del Dimoni	Balma funerària	Premià de Dalt	calcolític-bronze inicial
22. Dimoni Xic	Balma funerària	Premià de Dalt	calcolític-bronze inicial
44. Can Ferrerons	Deposició secundària/ Lloc d'habitació?	Premià de Mar	calcolític-edat del bronze/ bronze final
13. Dipòsit d'aigua	Fons de cabana, sitja?	Alella, Teià	edat del bronze?
38. Carrers Pau Casals - E. de Montcada	Troballa aïllada	Premià de Mar	edat del bronze?
42. Can Salomé	Troballa aïllada	Premià de Mar	edat del bronze?
37. Plaça de la Sardana	Deposició secundària	Premià de Mar	neolític antic/bronze final
41. Plaça dels Països Catalans	Lloc d'habitació?	Premià de Mar	neolític de Montboló/ bronze final
40. Els Frigorífics - Illa de Premià	Deposició secundària	Premià de Mar	neolític de Montboló/edat del bronze
56. Pedrera del Tercio	Lloc d'habitació?	Teià	neolític inicial/bronze final
3. Hort de Cal Magre o d'en Pareres	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
5. Creu de Santa Madrona	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
6. Can Llinàs - Cal Mallorquí	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
7. Caves Sors	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
8. Ca l'Aragó	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
9. Riera d'Alella	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
10. Creu de Pedra	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
11. Cal Petxo	Troballa aïllada	Alella	neolític . edat del bronze
12. Troballes diverses de sílex	Troballes aïllades	Alella, El Masnou, Teià	neolític - edat del bronze

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

Jaciment	Tipologia	Municipi	Cronologia
14. Indeterminat	Troballa aïllada	El Masnou	neolític - edat del bronze
15. Torrent de l'Ase	Troballa aïllada	El Masnou	neolític - edat del bronze
16. Can Mora	Troballa aïllada	El Masnou	neolític - edat del bronze
17. Riera de Teià	Troballa aïllada	El Masnou, Teià	neolític - edat del bronze
19. Roca de Cavall - Torrent de la Murtra	Abric	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
20. Prop del Cementiri	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
21. Can Balet	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
25. Àrea del Mal Temps	Lloc d'habitació?, taller de sílex?	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
26. Turó del Bon Jesús	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
27. Sot de la Molinera	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
28. Prop de Can Trias - Castelldaura	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
29. Can Cinto Manent	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
32. Can Vilà	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
33. Ronda Mistral - Jardí Park	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
35. Turó Baldiri	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze
36. Partida de Fosses o Clotes	Troballa aïllada	Premià de Dalt, Teià	neolític - edat del bronze
43. Can Fitó	Deposició secundària	Premià de Mar	neolític - edat del bronze
45. Carrer E. de Montcada entre Gran Via i Sant Miquel	Deposició secundària	Premià de Mar	neolític - edat del bronze
47. Camí del Mig - Creu de Santa Madrona	Fons de cabana (?)	Teià	neolític - edat del bronze
48. Rectoria Vella	Troballa aïllada	Teià	neolític - edat del bronze

RAMON COLL MONTEAGUDO I JORDI BAGÀ PASCUAL

Jaciment	Tipologia	Municipi	Cronologia
49. Al Nord del Cementiri - La Murtrera	Troballa aïllada	Teià	neolític - edat del bronze
51. Vinya del Sr. Mas - Vallmora	Troballa aïllada	Teià	neolític - edat del bronze
53. Coll de Clau - Turó de Munnà	Troballa aïllada	Teià	neolític - edat del bronze
54. Quatre Camins	Fons de cabana?	Teià	neolític - edat del bronze
55. Al NE de la població	Troballa aïllada	Teià	neolític - edat del bronze
31. Cadira del Bisbe	Troballes aïllades - fons de cabana	Premià de Dalt	neolític - edat del bronze - I edat del ferro
23. Prop del Turó d'en Pons	Troballa aïllada	Premià de Dalt	neolític antic
24. Sant Mateu	Troballes aïllades diverses	Premià de Dalt	Paleolític - edat del bronze?
30. La Bòbila	Troballa aïllada de fauna	Premià de Dalt	paleolític?

Les troballes números 12 i 14, en desconèixer-ne el lloc exacte de la recollida, no han estat incloses al mapa de la fig. 1.

Gairebé podem assegurar que aquesta llista serà ampliada en un futur no gaire llunyà, alhora que esperem completar les dades conegudes d'alguns dels jaciments de la zona. De vegades seran simples troballes aïllades, com alguns dels sílexs esmentats. En d'altres, possiblement tindran més entitat. El que sí que tenim clar és que cal continuar amb la recerca d'aquest passat preibèric tan esmunyedís si volem entendre millor la posterior formació del poblament protohistòric de les nostres contrades.

PROBLEMES DE L'ESTUDI DE LA PREHISTÒRIA AL MARESME

No és la primera vegada que hom esmenta la problemàtica de l'estudi de la prehistòria en aquesta comarca. Ja fa uns anys, com ja hem comentat, Imma Bassols va publicar un treball en què es plantejaven les principals dificultats (Bassols 1993: 7-16):

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- El Maresme és una àrea intensament poblada, sobretot a partir dels períodes ibèric i romà. Comparativament, les restes prehistòriques són escasses. Per tant, la recerca s'orienta vers els períodes clàssics, que són més agraïts arqueològicament parlant. I la investigació sobre la prehistòria s'orienta cap a zones de poblament més dens, com és la comarca del Vallès.

- Les restes que es coneixen pertanyen gairebé sempre a la prehistòria recent. El paleolític no existeix, llevat d'escasses evidències de fauna i algunes troballes antigues sense estratigrafia (un resum de les principals troballes a Coll, 2004: 59-60, amb bibliografia anterior).

- Dificultat de treballar a muntanya, per inaccessible en ocasions, on teòricament podria haver-hi més restes. A la plana hi ha una gran antropització i destrucció de possibles jaciments per aquesta causa.

- Hi ha moltes més troballes a la zona sud del Maresme que no pas a la zona nord. Així, no es coneix cap jaciment prehistòric a Sant Iscle ni a Sant Cebrià de Vallalta, Hortsavinyà, massís del Montnegre, conca de la Tordera, riera de Pineda i encontorns. Aquí les restes es van documentant amb comptagotes (Coll, 2017*b*).

A tots aquests inconvenients se'n poden afegir d'altres, que observem en l'actualitat:

- La gran densitat de població de la comarca i la proximitat de la Serralada Litoral fa que moltes persones aprofitin sobretot els dies de festa per practicar esports de muntanya i activitats de lleure en un paisatge i un clima molt agraïts. L'obertura de nous camins i l'ampliació dels antics per part de la xarxa de Parcs Naturals de la Diputació de Barcelona sovint es fa sense cap control arqueològic. Perquè s'ha de dir que hi ha nombrosos punts, sobretot en els marges dels camins de muntanya, on afloren restes prehistòriques, essencialment ceràmica feta a mà i sílexs, majoritàriament encara per estudiar. En alguns casos hom pot determinar-ne visualment una estratigrafia i, per tant, la possibilitat d'un assentament. En d'altres, això no és tan clar. En qualsevol cas, si no hi ha cap control arqueològic d'aquestes obres i aquestes fràgils restes són ignorades, s'acabarà per malmetre un valuós patrimoni que ens pertany a tots i que ens pot aportar moltes dades històriques sobre un primitiu poblament sense el qual no s'entendrien prou bé les cultures posteriors. Resulta, doncs, de tot punt necessària la documentació amb metodologia arqueològica de totes aquestes evidències, per insignificants que ens puguin semblar. S'ha de dir que en aquest

sentit ja s'han pogut documentar algunes destruccions prehistòriques en l'àrea propera a Burriac i zones pròximes (Coll i Bagà, 2014; Coll i Bagà, 2015), fets que naturalment han estat notificats als diferents òrgans gestors. Cal dir també en aquest sentit que es van detectant a poc a poc les restes d'un poblament prehistòric abundant i dispers del qual només futures recerques podran determinar la veritable importància.

- La gran disminució dels camps de conreu respecte de les dècades anteriors, molts en l'actualitat abandonats, així com uns boscos en general força bruts, fa més difícil la localització de noves restes prehistòriques mitjançant les prospeccions de territori. Moltes de les antigues troballes es van fer entre les dècades de 1920-1950 (Bassols, 1993: 8), en una època en què camps i boscos eren molt més aprofitats que en l'actualitat i, per aquesta raó, es trobaven molt més nets.

- L'absència de veritables coves a causa de la geologia local pot haver estat la causa de la menor troballa de restes prehistòriques, qui sap si paleolítiques. Malgrat que s'ha demostrat des de fa temps el poblament a l'aire lliure des de les etapes més reculades de la història humana.

- A la plana, a més dels fenòmens d'antropització, també s'ha de tenir en compte la forta sedimentació pròpia de la geologia comarcal. Això fa que en ocasions resulti molt difícil assolir les fondàries on es troben les restes preibèriques. Són conegudes les profunditats d'algunes d'aquestes troballes, com en els casos de les urnes cineràries de Ca l'Estrada d'Argentona trobades al principi del segle xx (17 metres), o del vas fet a mà amb carbons del Molí de Vilassar de Mar recuperat a l'inici de la dècada de 1930 a 57 metres [sic] (Ribas, 1952: 12). Recentment, a Premià de Mar els controls arqueològics fets a la plaça dels Països Catalans durant la construcció d'uns aparcaments han pogut demostrar que els nivells preibèrics es localitzen a partir dels set metres de fondària (Coll, 2013) (fig. 1, núm. 41).

- Control arqueològic d'obres que es fan prop de lleres de riera, o directament damunt d'aquestes. Això, que serveix per a tots els períodes, si bé potser no proporciona cap resta de lloc d'habitació en sentit estricte, de vegades fa que es puguin testimoniar períodes històrics no documentats fins aleshores. Això va passar a Premià de Mar, on per primera vegada al Maresme s'ha pogut documentar l'existència de la fàcies neolítica Montboló en dos punts diferents: als antics Frigorífics del Maresme (fig. 1, núm. 40; fig. 5, F-99-10) (Coll, 2004: 64-65; Coll, Quadrada; Font, 2004: 11), i a la plaça dels Països Catalans (fig. 1, núm. 41) (Coll, 2013).

- Participació d'equips multidisciplinaris en els estudis de jaciments. De vegades pot detectar-se una ocupació prèvia als assentaments ibèrics i romans, com s'ha pogut documentar a la vil·la de la Gran Via - Can Ferrerons de Premià de Mar, on l'establiment de la *pars fructuaria* de la vil·la al principi del segle I aC va destruir un assentament del bronze final (fig. 1, núm. 44; fig. 5, GV-SR-02-1172-R1; JV148-06-51-149; JV148-06-51-181) (Prevosti; Coll; Bagà, 2015: 202; Coll; Prevosti; Bagà, 2016: 122-123). I per descomptat també trobem restes prehistòriques als poblats ibèrics de la zona, on no resulta gens inversemblant una fase preibèrica. És el cas de la Cadira del Bisbe de Premià de Dalt (fig. 1, núm. 31), on aquest fet se sospitava des de feia anys (Coll, 1988, 238-239), i més endavant pogué ser confirmat arqueològicament amb la troballa d'una estructura que proporcionà materials pertanyents a la I edat del ferro (fig. 5, CB-00-1847), a més de diverses troballes soltes clarament anteriors a la etapa protohistòrica (Coll; Montlló; Bosch, 2003-2004: 174-176; Coll, 2004: 81-84).

CONCLUSIONS

En l'estat actual de la nostra recerca, tot just iniciada i amb diversos fronts oberts, com hem comentat, creiem que és encara molt aviat per pensar a establir conclusions. Així, d'entrada veiem en la distribució dels jaciments i les troballes dutes a terme (fig. 1) que sembla haver-hi diferents intensitats de poblament. Creiem que això té molt a veure amb la intensitat de la recerca i sens dubte, també amb l'antropització del lloc. No serà el mateix la constatació de noves evidències de poblament prehistòric en els pobles més propers al mar (el Masnou i Premià de Mar), densament poblats, que en els pobles de muntanya (Alella, Teià i Premià de Dalt), on les possibilitats de recerca són molt millors. Comencem a obtenir alguns resultats, però no se'ns escapa que la tasca de posar al dia el coneixement que hi ha actualment sobre la prehistòria d'aquesta part de la comarca, recollint totes les dades que puguem obtenir d'antigues intervencions arqueològiques i troballes diverses, necessàriament ens l'hem de plantejar a mitjà-llarg termini.

Més endavant, en funció dels resultats finals de la nostra recerca, potser caldrà plantejar-se d'iniciar-ne de noves sobre el terreny, amb prospeccions de territori i/o intervencions arqueològiques més o menys puntuals.

RAMON COLL MONTEAGUDO I JORDI BAGÀ PASCUAL

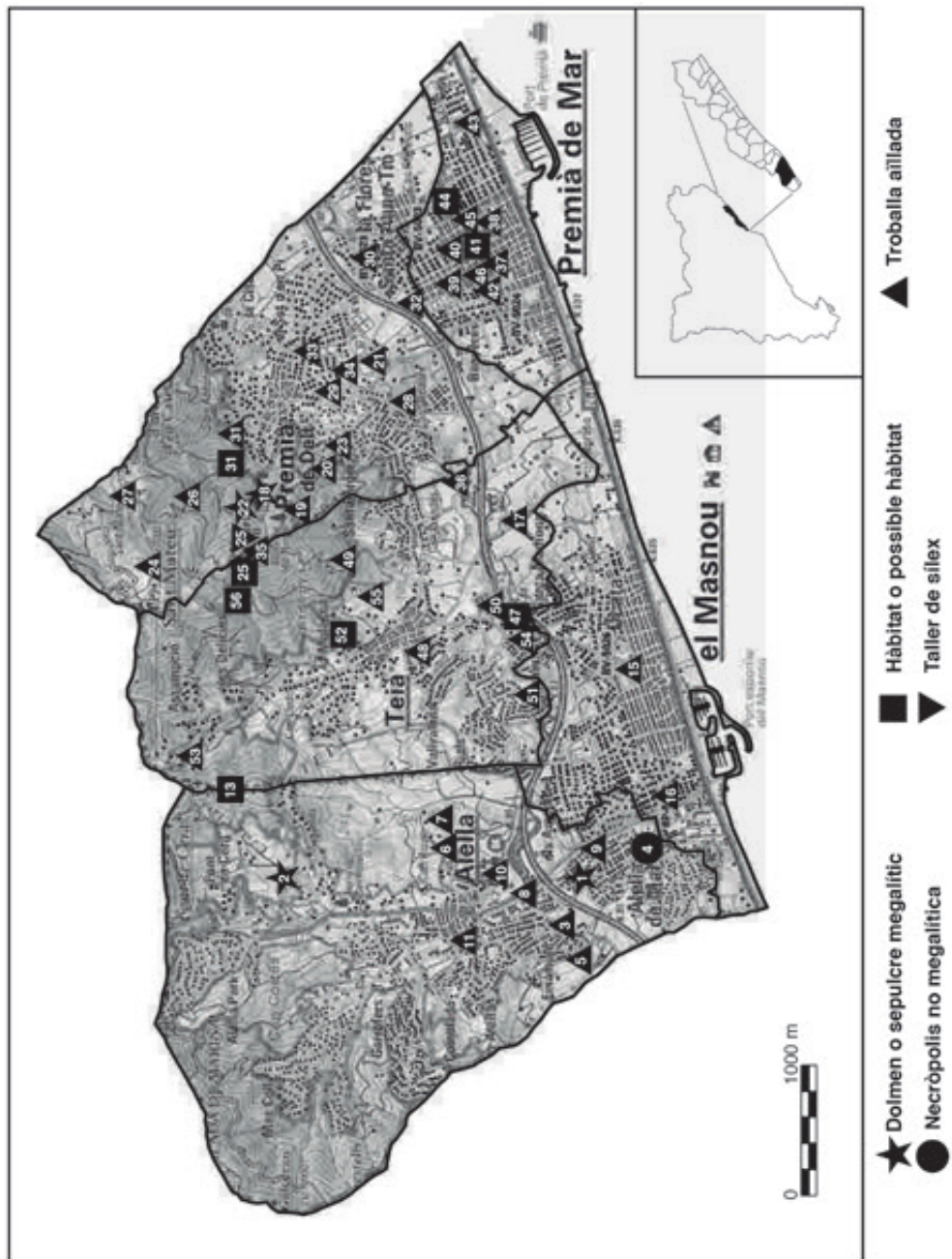

Fig. 1. Vall de Sant Mateu: Alella, Teià, el Masnou, Premià de Dalt i Premià de Mar. Es marquen i numeren els jaciments preibèrics coneguts que consten al text (vegeu la taula de les pàgines 195-198).

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

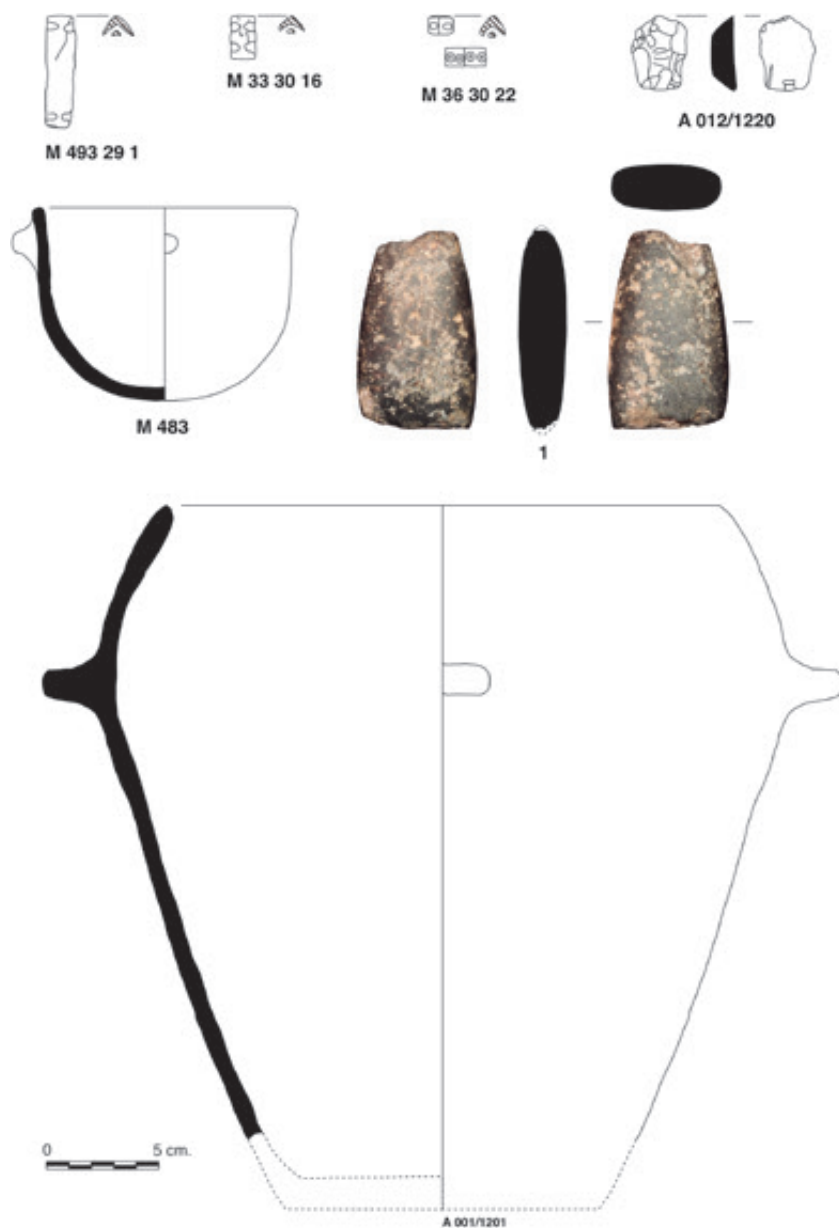

Fig. 2. **M 493 29 1**, **M 33 30 16** i **M 36 30 22**: peces amb perforació en V (Can Cues, Alella); **A 012/1220**: rascadora (Can Cues, Alella); **M 483**: vas hemisfèric (Can Cues, Alella); **1**: destral (Creu de Santa Madrona, Alella); **A 001/1201**: gran vas de boca entrant (Mar i Muntanya, Alella).

RAMON COLL MONTEAGUDO I JORDI BAGÀ PASCUAL

Fig. 3. **73/M-479**: làmina (Cal Mallorca, Alella); **73/M-482**: doble gratador sobre làmina (Alella-Autopista?, Alella); **24/M-157**: fragment de destreal (Cementiri, Teià); **26**: destreal (Camí Alella - Tiana, Alella).

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

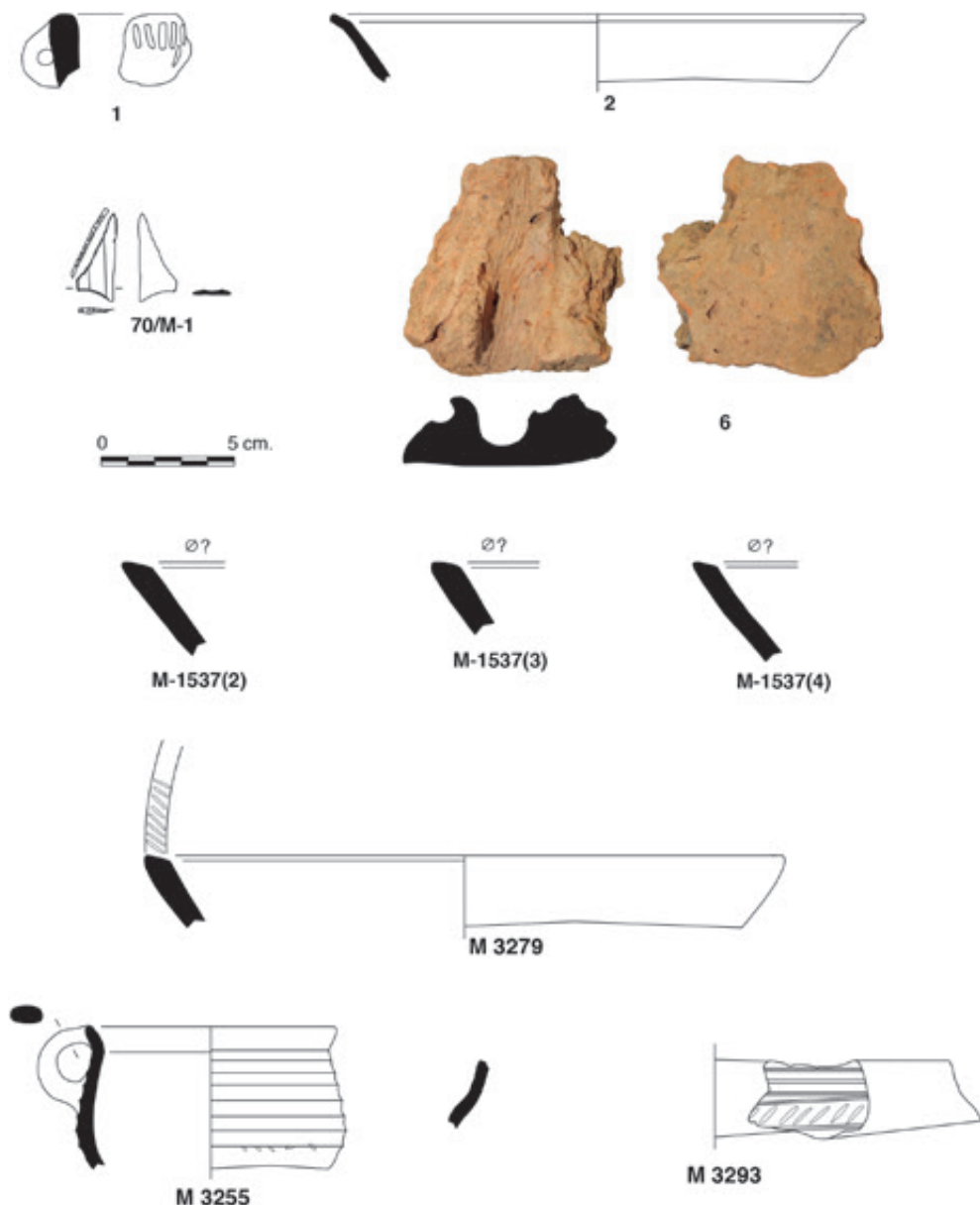

Fig. 4. **1:** fragment de vas. Neolític antic (Pedrera del Tercio, Teià); **2:** fragment de vas amb vora bisellada (Pedrera del Tercio, Teià); **70/M-1:** geomètric (Pedrera del Tercio, Teià); **6:** *torchis* (Pedrera del Tercio, Teià); **M 1537 (2), M 1537 (3) i M 1537 (4):** vasos amb vora bisellada (Pins d'en Godó, Teià); **M 3279:** vas amb vora bisellada decorada (Can Teixidor, el Masnou); **M 3255 i M 3293:** vasos amb decoració d'acanalats (Can Teixidor, el Masnou).

RAMON COLL MONTEAGUDO I JORDI BAGÀ PASCUAL

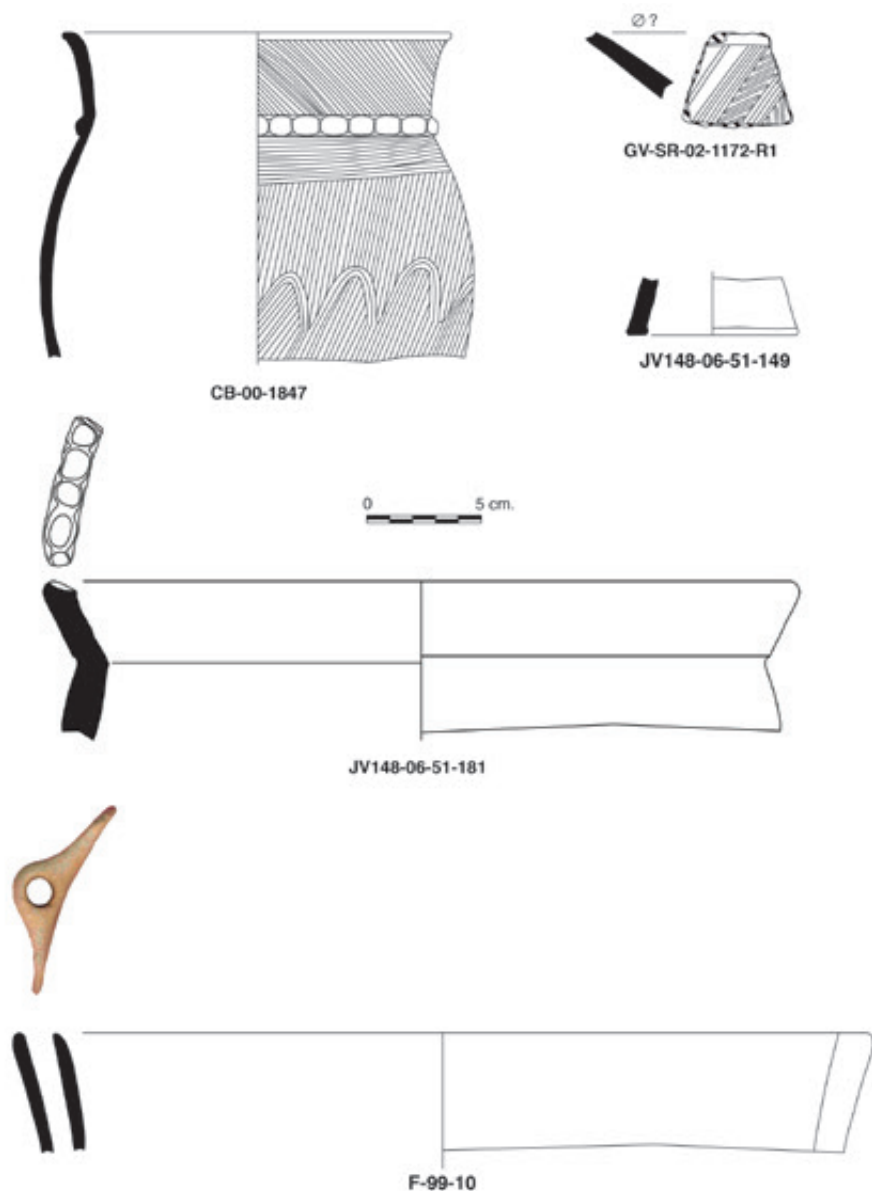

Fig. 5. **CB-00-1847**: vas pertanyent als nivells de la primera edat del ferro (poblat ibèric de la Cadira del Bisbe, Premià de Dalt); **GV-SR-02-1172-R1**: vas amb decoració acanalada (Gran Via - Can Ferrerons, Premià de Mar); **GV-148-06-51-149**: base de vas de peu alt fet a mà (Gran Via - Can Ferrerons, Premià de Mar); **GV-148-06-51-181**: fragment de gran vas fet a mà amb la vora digitada (Gran Via - Can Ferrerons, Premià de Mar); **F-99-10**: vas d'estil Montboló (els Frigorífics, Premià de Mar).

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

BIBLIOGRAFIA

- A.D. (1981). *El Neolític a Catalunya. Taula Rodona de Montserrat. Maig 1980*. Tortosa: Abadia de Montserrat.
- A.D. (1982). «Les excavacions arqueològiques a Catalunya en els darrers anys». *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, 1. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- A.D. (2007). *Commemoració del 60 aniversari del Grup Arqueològic*. Vilassar de Dalt: Ajuntament.
- ALBERT, Esteve (1986). *L'home dels ocells i dels peixos. Del Maresme a les Valls d'Andorra i retorn*. Andorra la Vella: Editorial Andorra.
- ALIAGA, Sara; BASSOLS, Imma; DAVÍ, Daniel; LEONART, Robert i LOU, Antoni (2002). «L'excavació arqueològica de l'hipogeu calcolític de la Costa de Can Martorell (Dosrius, el Maresme)». A: *Pirineus i veïns al 3r mil·lenni aC. De la fi del neolític a l'edat del bronze entre l'Ebre i la Garona. XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 539-550.
- ALMAGRO, Martín; SERRA RÀFOLS, Josep de Calassanç, i COLOMINAS, Josep (1945). *Carta arqueològica de España. Barcelona*. Madrid: Instituto Diego Velázquez.
- ÀLVAREZ, Jaume (1978). «Acerca del interés arqueológico de Premià». Butlletí *AECC*, núm. 4. Premià de Mar: Agrupació d'Estudis Científics i Culturals, p. 10-13.
- (1980). «El poblament prehistòric de la vall de Sant Mateu». *Premià Informa*, núm. 6. Premià de Mar: Bauer A. G., p. 21-23.
- ANÒNIM (1860). «Mataró a trozos, o sea historia de la ciudad de Mataró, antes Civitas Fracta, y anteriormente Iluro, por un sugeto que no es natural de ella». A: BALAGUER, Víctor: *Historia de Cataluña y de la Corona de Aragón*. Vol. I. Barcelona: Librería de S. Manero, p. 144-168.
- ARTIGAS, Marta; BARTOLÓ, M. Dolors; ROCA, Laura, i VILARÓ, Gemma (1997). *Carta arqueològica. Arenys de Mar, Arenys de Munt, Caldes d'Estrac i Sant Iscle de Vallalta*. Arenys de Munt: Ajuntament i Col·lectiu pel Museu-Arxiu d'Arenys de Munt.
- BALDELLOU, Vicente (1972). «El yacimiento prehistórico del Roc d'en Sardinyà (Sant Genís de Vilassar, Barcelona)». *Pyrenae*, núm. VIII. Barcelona: Institut de Prehistòria, p. 41-52.

- BALIL, Alberto (1953a). «La arqueología de la Maresma». *Archivo Español de Arqueología*, núm. XXVI. Madrid: CSIC, p. 169-174.
- (1953b). «Vilassar de Dalt (Barcelona). Abrigos sepulcrales de los alrededores de Can Boquet». *Noticiario Arqueológico Hispánico*, I. Madrid: Ministerio de Cultura, p. 58-59.
- BALIL, Alberto; RIPOLL, Eduard (1952). «Actividad arqueológica en Cataluña durante los años 1950 y 1951». *Archivo Español de Arqueología*, núm. XXV. Madrid: CSIC, p. 178-186.
- BASSOLS, Imma (1992). «Acerca de un grabado hallado en Parpers (Argentona, Barcelona)». *Revista de Arqueología*, núm. 134. Madrid: Zugarto ed., p. 6-9.
- (1993). «La problemàtica de la investigació prehistòrica al Maresme». A: *IX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-16.
- (1996). «Els vestigis prehistòrics de la plana litoral». *Felibrejada*, núm. 27. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 3-6.
- (1998). «Burriac: restes arqueològiques prèvies al poblat ibèric». *Ituro*, núm. 1. Cabrera de Mar: Ajuntament, p. 11-16.
- (2000a). «Prehistòria al terme de Dosrius». *Felibrejada*, núm. 52. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 4-13.
- (2000b). «Cova d'en Joan». *Ipsa Arca*, núm. 3. Vilassar de Dalt: Museu-Arxiu, p. 46-47.
- (2000c). *Prospeccions al poblament prehistòric de la Serralada Litoral*. No editat. Barcelona: Servei d'Arqueologia i Paleontologia (consultable en línia: <http://hdl.handle.net/10687/8999>).
- (2003). «Els grups culturals al llarg de la prehistòria recent a la Serralada Litoral». A: MERCADAL, Oriol (coord.): «La Costa de Can Martorell (Dosrius, el Maresme). Mort i violència en una comunitat del litoral català durant el tercer mil·lenni aC». *Laietània*, núm. 14. Mataró: Museu Comarcal, p. 25-29.
- (2004). «Dosrius i la seva prehistòria». *Duos Rios*, núm. 1. Dosrius: Arxiu Històric Municipal, p. 11-22.
- BASSOLS, Imma; DAVÍ, Daniel, i FARELL, David (1998). «Una sitja dels inicis de l'edat del bronze al Camí del Mig (Cabrils)». *XIV Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-24.
- (2002). «Una sitja del bronze inicial a Cabrils (el Maresme, Barcelona)». *Pirineus i veïns al 3r mil·lenni aC. De la fi del neolític a l'edat del bronze entre l'Ebre i la Garona. XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 285-291.

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- BASSOLS, Imma; DAVÍ, Daniel; LEONART, Robert, i LOU, Antoni (1998). «El Cau de la Serra Polsaruda i altres abrics del Montalt durant la prehistòria (el Maresme)». *Laietània*, núm. 11. Mataró: Museu Comarcal, p. 3-70.
- BASSOLS, Imma, DAVÍ, Daniel; FONT, Oriol; LEONART, Robert, i LOU, Antoni (2018). «Dòlmens i menhirs entre la Tordera i el Besòs. El grup megalític del Maresme i del Baix Vallès». *Monografies*, núm. 13. Barcelona: Seminari d'Estudis i Recerques Prehistòriques.
- BASSOLS, Imma; LEONART, Robert (1991). «El Castellàs: una estructura d'hàbitat del neolític antic final». A: VILARDELL, Rosó; LLOVERA, Xavier (coord.): *Estat de la investigació sobre el Neolític a Catalunya. 9è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà-Andorra: Institut d'Estudis Ceretans, p. 102-104.
- (1993). «La pedra gravada de Parpers (Argenton, el Maresme)». *IX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 17-27.
- BONAMUSA, Joan (2003). «La investigació arqueològica al Maresme». A: BARBERÀ, Josep; GARCIA, Joaquim (coord.). *L'arqueologia a Catalunya durant la República i el franquisme (1931-1975). Actes de les Jornades d'Historiografia celebrades a Mataró els dies 24 i 25 d'octubre de 2002*. Mataró: Museu Comarcal, p. 125-139.
- BOSCH, Josep; MIRÓ, Josep M. (1991). «Els Rocs de Sant Magí (Sant Andreu de Lllaneres, el Maresme). Campanya de setembre de 1986». *Laietània*, núm. 6. Mataró: Museu Comarcal, p. 5-17.
- BURJACHS, Francesc; CERDÀ, Josep Antoni; COLL, Ramon, DEFAUS, Josep M.; MARTÍN, Albert; PRATDESABA, Pilar, i RIGO, Antoni (1987): *Inventari del patrimoni arqueològic de Catalunya. Carta arqueològica de la comarca del Maresme*. Barcelona: Servei d'Arqueologia. Generalitat de Catalunya. Consultable en línia: <http://patrimoni.gencat.cat>, incloent-hi les revisions posteriors.
- CASTELLS, Josep; VILARDELL, Rosó (1983). «El sepulcre megalític de la Roca d'en Toni». *Excavacions Arqueològiques a Catalunya*, núm. 4. Barcelona: Generalitat de Catalunya, p. 47-52.
- CAZORLA, Fernando; COLL, Ramon, i JÁRREGA, Ramon (1996). «Els darrers jaciments arqueològics descoberts a Premià. Una aportació a l'inventari arqueològic de Premià de Dalt i Premià de Mar (el Maresme)». *XIII Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 177-202.

- CODEX (1995). «Jaciment prehistòric del Morrell». A: PREVOSTI, Marta (coord.): *Autopistas i arqueologia. Memòria de les excavacions en la prolongació de l'autopista A-19*. Barcelona: Autopistas Concesionaria Española, S.A., Generalitat de Catalunya, p. 119-123.
- COLL, Ramon (1988). *El poblat ibèric de la Cadira del Bisbe (Premià de Dalt, el Maresme): història de la investigació i estat de la qüestió*. Premià de Mar: Agrupació d'Estudis Científics i Culturals.
- (1993). «Un jaciment prehistòric a Cabrera de Mar». A: MODOLELL, Josep Miquel: *Cabrera de Mar. Castell de Sant Vicenç o de Burriac. Síntesi històrica*, Argentona: L'Aixernador Edicions, p. 290-303.
- (2003). «Troballes arqueològiques a Ca n'Alsina (Vilassar de Dalt, el Maresme)». A: *XIX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu - Arxiu de Santa Maria, p. 287-295.
- (2004). *Història arqueològica de Premià*. Premià de Mar: Ed. Clavell.
- (2013). *Memòria dels treballs de seguiment duts a terme durant el projecte de construcció «Obres de reforma dels espais urbans i construcció d'un aparcament subterrani a la plaça dels Països Catalans» (Premià de Mar, octubre-desembre de 2010 i febrer de 2011)*. Barcelona: Servei d'Arqueologia i Paleontologia (inèdita).
- (2017a). «Entorn d'algunes troballes arqueològiques casuals de Dosrius: materials recollits a prop de Can Sus i una destrala prehistòrica procedent de la carretera de Canyamars». *Duos Rios*, núm. 3. Dosrius: Arxiu Històric Municipal, p. 9-18.
- (2017b). «El jaciment arqueològic de Can Jordà». A: SERRANO, Alexis (coord.): «El Mas Jordà de Santa Susanna des de la prehistòria fins els nostres dies. Una aproximació multidisciplinar». *Documents i Estudis Maresmencs*, núm. 2. Mataró: Generalitat de Catalunya, p. 13-39.
- COLL, Ramon; BAGÀ, Jordi (2014). «Les restes arqueològiques del Rocar d'en Lladó (Cabrera de Mar, el Maresme)». *XXX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, pàg. 7-27.
- (2015). «Burriac prehistòric (Cabrera de Mar, el Maresme)». *XXXI Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 325-348.
- COLL, Ramon; CAZORLA, Fernando (1992). «Vilassar de Mar arqueològic». *Els Quaderns de Singladures*, núm. 2, p. 1-8». *Singladures*, núm. 13. Vilassar de Mar: Museu de la Marina.

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- (1998). «Una cueva-santuario ibérica en el Maresme. La Cova de les Encantades del Montcabrer (Cabrera de Mar, Barcelona)». A: ARANEGUI, Carmen (coord.): *Los iberos. Príncipes de occidente. Estructuras de poder en la sociedad ibérica*. Barcelona: Fundació “La Caixa”, p. 275-282. [Treball reeditat el 1998 a la revista *Saguntum-Extra*, núm. 1. València: Universitat de València, p. 275-282].
- COLL, Ramon; CAZORLA, Fernando, i BAYÉS, Ferran (1993). «Una cova-santuari ibèrica en el Maresme: la Cova de les Encantades de Montcabrer (Cabrera de Mar). Consideracions preliminars». A: *IX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 29-38.
- (1994). «El santuari ibèric de la Cova de les Encantades del Montcabrer (Cabrera de Mar, el Maresme). Estudi preliminar». *Laietània*, núm. 9. Mataró: Museu Comarcal, p. 33-86.
- COLL, Ramon; JÁRREGA, Ramon; PREVOSTI, Marta, i VIÑALS, Josep (2004). «Montcabrer (Cabrils, Cabrera de Mar i Vilassar de Mar, Maresme)». A: GENERA, Margarida (coord.): *Actes de les Jornades d'Arqueologia i Paleontologia. Comarques de Barcelona 1996-2001*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Vol. I, p. 264-266.
- COLL, Ramon; MONTLLÓ, Jordi, i BOSCH, Marc (2003-2004). «El poblament ibèric de la Cadira del Bisbe (Premià de Dalt, el Maresme). Vuit anys de recerca (1992-2000)». *Fonaments*, núm. 10-11. Catarroja: Editorial Afers, p. 161-211.
- COLL, Ramon; MORERA, Francesc (1996). «Noves dades sobre els enterraments eneolítics de la Barraca del Dimoni (Premià de Dalt, el Maresme)». A: *XII Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 15-24.
- COLL, Ramon; PREVOSTI, Marta, i BAGÀ, Jordi (2016). «Primeros resultados del estudio del taller anfórico de la Gran Via - Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)». A: JÁRREGA, Ramon; i BERNI, Piero (ed.). A: *III Congreso Internacional de la Sociedad de Estudios de la Cerámica Antigua (SECAH)-Ex Officina Hispana. Amphorae ex Hispania: paisajes de producción y consumo*. Tarragona: ICAC, p. 121-138.
- COLL, Ramon; QUADRADA, Roger, i FONT, Josep (2004). «Els materials prehistòrics documentats durant les intervencions arqueològiques en el jaciment dels Frigorífics de Premià de Mar (1999-2002): del neolític de Montboló a l'edat del bronze». A: *XX Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-25.

- COLOM, Adrià (2014). *El fenomen megalític en el parc del Montnegre i el Corredor i el parc de la Serralada Litoral (Maresme i Vallès Oriental)*. Treballs finals de grau en Història, Facultat de Geografia i Història, No editat. Barcelona: Universitat de Barcelona. Consultable en línia: <http://hdl.handle.net/2445/66253>.
- CUYÀS, Josep M. (1976). *Història de Badalona*. Vol. II. Badalona: Arts Gràfiques Duran.
- DAVÍ, Daniel (2003). «Sepulcres megalítics i sepultures alternatives a la Serralada Litoral (Maresme i Vallès Oriental)». A MERCADAL, Oriol (coord.): «La Costa de Can Martorell (Dosrius, el Maresme). Mort i violència en una comunitat del litoral català durant el tercer mil·lenni aC». *Laietània*, núm. 14. Mataró: Museu Comarcal, p. 31-38.
- DAVÍ, Daniel (2004). «La Pedra Llarga. Un menhir a la Serra del Corredor». *Duos Rios*, núm. 1. Dosrius: Arxiu Històric Municipal, p. 23-28.
- DAVÍ, Daniel; BASSOLS, Imma; LOU, Antoni, i LEONART, Robert (2009). «La restauració de monuments megalítics al segle XIX i a l'actualitat a la Serra del Corredor: els dòlmens de Pedra Gentil i de Ca l'Arenes». A: *I Trobada d'Estudiosos dels Parcs de la Serralada Litoral Central. V Trobada d'Estudiosos del Montnegre i el Corredor*. Barcelona: Diputació, p. 245-252.
- ESTRADA, Josep; VILLARONGA, Leandre (1967). «La "Lauro" monetal y el hallazgo de Cànoves (Barcelona)». *Ampurias*, núm. XXVIII. Barcelona: Diputació, p. 135-194.
- GALBANY, Jordi; GARRIGA, Núria; MAJORAL, Maria; COLL, Ramon, i FLUXÀ, Josep (2008). «Microdesgaste y patología dental en la población de la Edad de Bronce de "Mar i Muntanya" (Alella, Barcelona)». *Revista Española de Antropología Física*, núm. 28. Madrid: SEAF, p. 25-36.
- GALBANY, Jordi; COLL, Ramon; GARRIGA, Núria; MAJORAL, Maria, i FLUXÀ, Josep (2009). «Els primers pobladors d'Alella. Estudi antropològic i arqueològic de les restes de Can Cues i de Mar i Muntanya». *Alella*, núm. 296. Alella: Associació Cultural Revista Alella, p. 39-40.
- GALERA, Lluís (1949). «La intensitat arqueològica d'un triangle llevantí: Alella, Masnou, Teià». *MVSEV*. Mataró: Museu, p. 118-121.
- (1956). «Masnou». «VIII Reunión de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona». *Informes y Memorias*, núm. 32. Madrid: Ministerio de Educación Nacional, p. 73-75.
- (1960). «Les restes d'una cultura lítica de grans proporcions al Maresme». *Serra d'Or*, núm. 10. Barcelona: Abadia de Montserrat, p. 29-30.

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- (1967). «Notes històriques. De la nostra Prehistòria». *Teyá Boletín Parroquial*, núm. 47. Teià: Parròquia de Sant Martí, s.p.
- (1983). «Cabana circular de pedra». Butlletí *AECC*, núm. 10. Premià de Mar: Agrupació d'Estudis Científics i Culturals, p. 5.
- (1984). «Megalitisme del Maresme». Butlletí *AECC*, núm. 17. Premià de Mar: Agrupació d'Estudis Científics i Culturals, p. 6.
- GALERA, Lluís; ARTÉS, Salvador (1959). *Notes històriques de la parròquia de Sant Feliu d'Allella*. Allella: Ajuntament (hi ha una segona edició: *id.*, 1975).
- GARRIGA, Núria; GALBANY, Jordi; MAJORAL, Maria; COLL, Ramon, i FLUXÀ, Josep (2003): «Estudio de los restos humanos calcolíticos de “Mar i Muntanya”, Allella (Barcelona)». A: *Biología de poblaciones humanas: diversidad, tiempo, espacio. Actas XIII Congreso SEAB*. Oviedo: SEAB, p. 105-111.
- GURT, Josep M.; MARTÍN, Araceli (coord.) (1983). *L'Arqueologia a Catalunya, avui*. Barcelona: Generalitat de Catalunya.
- LLEONART, Robert (1971). «Estudi del poblament prehistòric a la Serra de Montalt (Maresme)». *Información Arqueológica*, núm. 6. Barcelona: Diputació, p. 153-156.
- (1976). «El Maresme durant l'Eneolític». A: *Miscel·lànies arqueològiques de Mataró i el Maresme*. Mataró: Museu Municipal, p. 7-13.
- (1977). «Vestigis de la civilització dels “Sepulcres de Fossa” al Maresme». *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, núm. 2. Mataró: Museu Municipal, p. 26-31.
- (1982-1983). «El jaciment epicardial del Castellàs o Rocs de Sant Magí, a Lllaneres (el Maresme)». *Laietània*, núm. 2-3. Mataró: Museu Comarcal, p. 8-23.
- (1985). «Un nou hàbitat neolític a Lllaneres». A: *I Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-12.
- (1986). «Noves aportacions per a l'estudi dels temps neolítics al Maresme». A: *II Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-12.
- (1987). «El possible dolmen de “l'Infern”». *Arennios*, núm. 4. Arenys de Munt: Col·lectiu pel Museu-Arxiu, p. 13-15.
- (1988a). «El Maresme abans de la història I». *Cingles*, núm. 65. Mataró: Agrupació Científico-Excursionista, p. 175-177.
- (1988b). «El Maresme abans de la història II». *Cingles*, núm. 66. Mataró: Agrupació Científico-Excursionista, p. 195-197.

- (1995). «Els constructors de dòlmens entre el Maresme i el Vallès Oriental». A: *Dòlmens. Una tradició funerària a Catalunya: el cas del Maresme*. Mataró: Grup d'Història del Casal, p. 28-40.
- LLEONART, Robert; BASSOLS, Imma (1991). «Informe preliminar sobre l'excavació del Cau de la Serra Polsaruda (Dosrius, el Maresme)». A: *VII Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 7-20.
- LLEONART, Robert; BASSOLS, Imma; LOU, Antoni, i DAVÍ, Daniel (2002). «La Serralada Litoral a cavall del Maresme i el Vallès Oriental». A: *Pirineus i veïns al 3r mil·lenni aC. De la fi del neolític a l'edat del bronze entre l'Ebre i la Garona. XII Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà*. Puigcerdà: Institut d'Estudis Ceretans, p. 199-206.
- (2008). «El dolmen de Ca l'Arenes I». *Duos Rios*, núm. 2. Dosrius: Arxiu Històric Municipal, p. 7-14.
- LLEONART, Robert; DAVÍ, Daniel, i BASSOLS, Imma (2009). «El llarg periple d'un objecte prehistòric. Estudi i contextualització de la destrala de la Murtrera de Teià (Maresme)». A: *XXV Sessió d'Estudis Mataronins*. Mataró: Museu-Arxiu de Santa Maria, p. 233-243.
- LLEONART, Robert; DAVÍ, Daniel; LOU, Antoni, i BASSOLS, Imma (2005). «La pedra gravada del turó dels Castellans (Argentona, el Maresme). Excavacions a l'entorn d'una inscultura prehistòrica». *Laietània*, núm. 16. Mataró: Museu Comarcal, p. 25-49.
- MALUQUER DE MOTES, Joan (1947-1948). «Cripta sepulcral de la urbanització "Mar y Montaña" de Alella». *Ampurias IX-X*. Barcelona: Diputació Provincial, p. 269-272.
- MERCADAL, Oriol (coord.) (2003): «La Costa de Can Martorell (Dosrius, el Maresme). Mort i violència en una comunitat del litoral català durant el tercer mil·lenni aC». *Laietània*, núm. 14. Mataró: Museu Comarcal.
- MUSEU DE VILASSAR DE DALT (1979). «Noves troballes als abrics de Can Boquet (Vilassar de Dalt)». *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, núm. 8-9. Mataró: Museu Municipal, p. 279.
- ORTEGA, Enric [coord.]; COLL, Ramon; FOLCH, Joaquim, i MARTÍN, Araceli (2015). *La necròpolis del Ravalet. Vilassar de Dalt*. Vilassar de Dalt - Barcelona: Museu-Arxiu de Vilassar de Dalt - Museu d'Arqueologia de Catalunya.
- OSONA, Artur (1883). «Excursió particular al Corredor, dòlmens de Pedra Gentil (Vallgorguina) y de Pedra Arca (Villalba Sasserra), vall de Montseny,

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- Pla de la Calma y Guillerics (Regió del Montseny)». *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* V. Barcelona: AEC, p. 188-196.
- PEDRO, Mireia (2003). *Prospeccions dels jaciments paradolmènics de Catalunya (nord-est peninsular): comarca del Maresme*. No editat. Barcelona: Servei d'Arqueologia i Paleontologia.
- PELLICER, Josep M. (1887). *Estudios histórico-arqueológicos sobre Iluro. Antigua ciudad de la España Tarraconense, región layetana*. Mataró: Tip. F. Horta.
- PÉREZ, Jordi (1982-83): «Els vasos hallstàtics o urnes cineràries d'Argentona». *Laietània*, núm. 2-3. Mataró: Museu Comarcal, p. 24-31.
- (2015): «Els vasos cineraris de Ca l'Estrada d'Argentona en el context dels primers camps de túmuls i camps d'urnes». *Laietània*, núm. 16. Mataró: Museu Comarcal, p. 51-64.
- PETIT, M. dels Àngels (1986). *Contribución al estudio de la Edad del Bronce en Cataluña (comarcas del Moianès, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme, Barcelonès y Baix Llobregat)*. Tesi doctoral inèdita.
- (1992-1993). «El Bronce final y la transición hacia la primera Edad del Hierro en la región central-costera de Cataluña». *Bajo Aragón Prehistoria*, núm. IX-X. Saragossa: Grupo Cultural Caspolino, p. 255-272.
- PETIT, M. dels Àngels; PEDRO, Mireia (2005). «Hipogeos durante el III milenio aC en el nordeste de la península Ibérica». *Mayurqa*, núm. 30. Palma: Universitat de les Illes Balears, p. 203-223.
- PONS GURI, Josep M. (1938). «Notes per a l'arqueologia del Maresme». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, núm. 513 i 514. Barcelona: CEC, p. 42-51 i 64-75, respectivament. (Se'n va fer tirada a part: *id.*, 1938).
- (1943). «Hallazgos en las proximidades del acueducto romano de Pineda». *Ampurias* V. Barcelona: Diputació Provincial, p. 252-255.
- POU, Roser; MARTÍ, Miquel (2005). «Les restes del neolític antic al carrer d'en Xammar (Mataró, Maresme)». *Laietània*, núm. 16. Mataró: Museu Comarcal, pàg. 9-23.
- PREVOSTI, Marta; COLL, Ramon, i BAGÀ, Jordi (2015). «El moment fundacional de la vil·la romana de la Gran Via - Can Ferrerons (Premià de Mar, Barcelona)». A: LÓPEZ, Jordi (ed.). *Tarraco Biennal. Actes 2n Congrés Internacional d'Arqueologia i Món Antic. August i les províncies occidentals. 2.000 aniversari de la mort d'August*. Tarragona: Fundació Privada Mútua Catalana. Vol. I, p. 199-205.
- RAURET, Anna Maria (1978). «La civilització dels megàlits i de les coves sepulcrales». A: *Història de Catalunya*. Vol. I. Barcelona: Salvat, p. 70-103.

- RIBAS, Marià (1926a). «Sepulcres no megalítics de la necròpolis de Vilassar». *Bloc Mataroní*. Mataró: Impremta Minerva (s.p.). Hi ha edició facsímil (Mataró: Patronat Municipal de Cultura 1990, p. 437-439).
- (1926b). «Vasos de l'edat del ferro trobats a Argentona». *Bloc Mataroní*. Mataró: Impremta Minerva (s.p.). Hi ha edició facsímil (Mataró: Patronat Municipal de Cultura 1990, p. 608-610).
- (1934). *Origen i fets històrics de Mataró*. Mataró: Imp. Minerva.
- (1948). «Una cova hallstättica a Sant Andreu de Llavaneres». *MVSEV*. Mataró: Museu, p. 9-10.
- (1949). «El problema de la ceràmica de tipus hallstättic en el poblat d'Ilduro». *MVSEV*. Mataró: Museu, p. 91-92.
- (1952). *El poblament d'Ilduro. Estudi arqueològic i topogràfic des dels temps prehistòrics fins a la destrucció d'Iluro*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (1964). *Els orígens de Mataró*. Mataró: Caixa d'Estalvis Laietana. (Hi ha una segona edició: *id.*, 1988).
- (1994). *Canyamars prehistòric. Del neolític a la primera edat del ferro*. Mataró: Edició de l'autor.
- RIUS, Josep (1866). *Memorias históricas de la ciudad de Mataró*. Mataró: Imp. J. Abadal.
- ROCA, Toni; LEONART, Robert; GONZÁLEZ-AGÀPITO, Pilar; DÍAZ, Roser, i FORN, Francesc (1980). *L'arqueologia a l'escola. Aproximació a l'època prehistòrica: Serralada Litoral (Maresme i Vallès Oriental)*.
- ROMA, Francesc (1996). *Història social de l'excursionisme català. Dels orígens a 1936*. Vilassar de Mar: Oikos-Tau.
- SECCIÓ ARQUEOLÒGICA DEL MUSEU DE MATARÓ (1977). *Carta dels vestigis arqueològics del terme municipal de Mataró*. Mataró: Museu Municipal.
- SECCIÓ ARQUEOLÒGICA DEL MUSEU DE VILASSAR DE DALT (1978). «Noves troballes a l'estació eneolítica de Can Boquet (Vilassar de Dalt)». *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia del Maresme*, núm. 4. Mataró: Museu Municipal, p. 81-82.
- SERRA RÀFOLS, Josep de Calassanç (1928). «Forma Conventus Tarraconensis I. Baetulo-Blanda». *Memòries*. Vol. I, fasc. 4. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 169-245.
- (1930). «El poblament prehistòric de Catalunya». A: A.D.: *Geografia general de Catalunya, València i Balears*. Vol. 15 (6 de la Secció de Geografia). Barcelona: Barcino.

NOVES DADES SOBRE LA PREHISTÒRIA DE LA VALL DE SANT MATEU
(EL MARESME, BARCELONA)

- (1944). «El poblamiento de la Maresma o Costa de Levante en la época anterromana». *Ampurias* IV. Barcelona: Diputació Provincial, p. 69-110.
- (1954). «El estudio de la cultura megalítica catalana». *Archivo de Prehistoria Levantina* V. València: Diputació, p. 23-33.
- (1956). «El hallazgo sepulcral de “Can Cues”». A: *VIII Reunión de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona. Informes y Memorias*, núm. 32. Madrid: Ministerio de Educación Nacional, p. 77-79.
- TARRADELL, Miquel (1962). *Les arrels de Catalunya*. Barcelona: Ed. Vicens-Vives.
- UBACH, Pau (1994). *Memòries etno-arqueològiques. Vilassar de Dalt, 1934-1993. 6.000 anys d'història en el Maresme*. Argentona: L'Aixernador Edicions.
- (2015). *Estudi del megalític i capelles de l'entorn*. Vilassar de Dalt: edició de l'autor.
- USCATESCU, Alexandra (1992). *Los botones de perforación en «V» en la península Ibérica y las Baleares durante la edad de los metales*. Madrid: Foro.
- VENTURA, Jaume (1956). «Vilassar de Dalt. VIII Reunión de la Comisaría Provincial de Excavaciones Arqueológicas de Barcelona». *Informes y Memorias*, núm. 32. Madrid: Ministerio de Educación Nacional, p. 81-83.
- (1962). «Inventario nacional de sitios arqueológicos. San Ginés de Vilasar (Barcelona)». *Noticiario Arqueológico Hispánico*, V. Madrid: Ministerio de Cultura, p. 265.